

**BİR TÜRK VE ALMAN MASALININ
KARŞILAŞTIRILMASI
"AĞLAYAN NAR İLE GÜLEN AYVA"
VE "AK YILAN"**

Doç.Dr. Altan ALPEREN

*Gazi Üniversitesi Alman Dili Eğitimi
Öğretim Üyesi*

Dr. Şerif ORUÇ

Gazi Üniversitesi Okutmanı

ÖZET

Bu çalışmada metne bağlı analiz yönteminden yararlanarak bir Türk masalıyla "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" bir Alman masalı "Ak Yılan" karşı - taştırılmıştır.

Her iki masalın olay örgülerinin ana omurgaları tetkik edildiği zaman birbirlerine aşırı derecede benzediği görülür. Araştırma sonucunda Alman masalının Türk masalı üzerinde bazı değişiklikler yapılarak sunulan bir varyant masal niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Edebiyat, Masal, Karşılaştırma.

GİRİŞ

Halk edebiyatının köklü bir anlatım türü olan masallar her ne kadar inandırıcılık özelliğine sahip olmasa da bünyesinde bulundurduğu çeşitli toplumların savaşlarını, göçlerini, ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerini, yaşam tarzlarını, inançlarını ve ideallerini yansıttığı için günümüzde de hala aktüalitesini koruyan bir kültür hazinesidir. Bu tesbitten hareketle biz iki farklı topluma ait birer masalı ele alıp, bunları anlatım formu, motiflerin dizilişi, figürler ve eşyalar, halk edebiyatının epik kanunları bakımından tahlil ederek Türk ve Alman masallarında yer alan her iki toplumun kültür değerleri, yaşam tarzları, inanç sistemleri, gelenek ve görenekleriyle ilgili benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaya çalışacağız.

Bu çalışma için Grimm kardeşlerin derlediği masalardan "Ak Yılan" (*Kaya, 1992*) ve Sarıyüce'nin "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" (*Sarıyüce, 1993*) masalından yararlanacağız.

BİRİNCİ MASAL

Masalın Adı:

"Ağlayan Nar ile Gülen Ayva"

Masalın Konusu:

Yapılan iyilik ve yardımların karşılık bulması

Masalın Teması:

Oranı ne olursa olsun, yapılan herhangi bir iyilik ve yardım karşılıksız kalmaz.

Masalın Özeti:

Bilinmeyen mekan ve zamanda varolan köyün birisinde fakir bir ailenin çocuğu olan Memiş isminde bir delikanlı yaşamaktadır. Yakışıklı ve yiğit bir insan olan Memiş, kimseye zarar vermeyen hayırsever birisidir. Bu fakir delikanlı, anne ve ba-

bası ölünce, rızkını kazanmak üzere gurbete çıkar. Yolda yabani meyvelerle beslenir. Uzunca bir süre gittikten sonra, karşısına, geçmesi çok zor güre bir ırmak çıkar. İrmaktan geçmek için geçit ararken, nehrin kenarındaki kumlara saplanmış ölmek üzere olan üç alabalık görür. Bu manzara karşısında kayıtsız kalamayan Memiş, balıkları kurtarır ve ırmağın su larına salıverir; uygun bir yerden nehri geçer ve yoluna devam eder. Yolunun üzerine çıkan milyonlarla ifade edilebilecek karıncalara ve onların yuvasına zarar vermemek için çok dikkatli davranır. Bir müddet daha gittikten sonra anneleri avcı tarafından öldürülen iki güvercin yavrusuyla karşılaşır. Bu yavruları himayesine alır ve onları, kendi başlarının çaresine bakabilecek duruma gelinceye kadar besler. Çok zaman sonra ulaştığı bir kentte, yük taşıyarak karnını doyuracak kadar para kazanmaya başlayan Memiş'in gücü kuvveti yerine gelir. Padişahın, kızını üç büyük yarışmada birinci gelecek kişiyle evlendireceğini tellallar vasıtasıyla öğrenince, yarışmaya katılır. Binlerce talibli genç arasında, fiziki görünüşe dayanan ön elemeyi kazanan yüz kişi arasında padişahın huzuruna çıkar. İlk yarışmaya göre padişah, yüzüğünü, düğmesini ve mührünü sarayın yanından akan azgın ırmağın sularına atacak; onları bulup getiren ise birinci olacaktır. Ne var ki Memiş, yüzme bilmemektedir. Diğer yarışmacılar eşyaların arkasından atlayınca o da ister istemez ırmak içinde ilerlemeye başlar. Su boğazına çıktığı anda, daha önce kurtardığı üç alabalık; mühür, düğme ve yüzüğü bularak Memiş'e getirirler. Balıklar sayesinde birinci olunca, sonraki yarışmaları tek başına sürdüreceği, bizzat padişah tarafından kendisine söylenir. Sarayın bahçesindeki çimlerin üstüne serpilmiş on çuval pirincin, bir gecede toplanması şeklindeki ikinci yarışmayı da karınalının yardımıyla kazanır. Ancak, padişah kızını kendi oğullarına almak isteyen Sarı Vezir ile Kara Vezir, bu gidişattan memnun olmazlar ve padişahı, üçüncü yarışmanın zor ol-

ması kazanamazsa delikanlının öldürülmesi yönünde ikna ederler. Kendisinden iki gün içinde, Ağlayan Nar ile Gülen Ayva'yı bulup getirmesi istenen Memiş, ümitsizliğe düşer. Çünkü Ağlayan Nar ile Gülen Ayva, Kaf Dağı'nın ardındaki devler ülkesindedir. Memiş ise Kaf Dağı'nın nerede olduğunu ve kendisinden getirmesinin istendiği meyveleri nasıl bulacağını, kime sorduysa öğrenemez. Çevredeki insanların tavsiyesine uyarak kaçmaya çalıştığı bir anda, ağızlarında Ağlayan Nar ile Gülen Ayva olan iki güvercin, omuzlarına konar; daha önce kendilerine yardım eden Memiş'e onları verirler. Durumu gören vezirler, yine fesad karıştırmak isterlerse de kızın araya girmesiyle emellerine nail olamazlar. Bunun üzerine padişah, bütün yarışmalar başarıyla kazanan Memiş ile kızını evlendirir.

Anlatım Formu:

Tekerlemeyle giriş yapılan masalda ağırlıklı olarak üçüncü şahıs formu kullanılmış. Çok az olarak "ben" formunun kullanıldığı diyalog ve monologlarda, "sen" formunun kullanımının fazlalığı dikkati çekmektedir. Güçlünün zayıfa emir vermesini gösteren bu anlatım formuna paralel olarak ikinci şahıs çekimlerine de gidildiğini görüyoruz.

Eserde istek kipi, geniş zaman kipi, gelecek zaman kipi, dilek-şart kipi, emir kipi ve belirsiz zaman kipinin yanı sıra şimdiki zaman kipi de kullanılmış. Şu var ki, şimdiki zaman kipinin genellikle geniş zaman görevli olarak kullanıldığını tesbit ediyoruz (kip kayması). Bunların yanı sıra yer yer hikaye ve rivayet birleşik zaman kiplerinin de kullanılmış olması, eseri, modern roman ile kıyaslanabilir bir noktaya getirmiştir. Esasen rivayet birleşik zaman kipinin çok az kullanılmış olması; onun yerine hikaye birleşik zaman kipi ve sadece belirsiz zaman kipinin daha fazla tercih edilmesi, eserin modern tahkiye tekniği ile aynileştiği diğer önemli bir yönüdür.

Çok değişik şahıs ve kip formlarının kullanıldığını gördüğümüz masalda; basit, birleşik, olumlu, olumsuz, soru, ünlem, emir, düz, devrik, isim ve fiil cümlelerinin hepsine yer verilmiştir. Ayrıca, çok sayıda kullanılan eksilteli cümleler de vardır. Eksilteli ve devrik cümlelerin yerinde kullanılmış olması, masalın anlatımını akıcı kılmaktadır.

Deyimler, tamlamalar, tekrar grupları ve sıfatların sıkça kullanıldığını tesbit ettiğimiz masalın, anlatım formu açısından başarısının bir diğer kaynağı da anlatımda ahenk oluşturmada esas alınan nesir kafiyelerinin yerinde kullanılmasından ileri gelmektedir.

Hayali tahkiye ürünlerinden olduğu için bütün hadiselerin sebeplerinin açıkça anlatıldığı eserde monolog ve diyalogların haricinde her türlü bilgi, anlatıcı (halk) tarafından dinleyiciye aktarılmaktadır. Merkez figürün olaylar karşısında sıkıntıya düştüğü yerlerde anlatıcının doğrudan müdahalesinin olması eserin, geleneksel tahkiye ürünlerimizden meddah ve halk hikayeleriyle benzeştiği yönüdür. Bu durum anlatıcı tarafından "zihniyet", dinleyici nezdinde şekillendirme kaygısından ileri gelmektedir. Bilindiği gibi bakış açıları ortak olursa buna "zihniyet" denilir. Zayıfın kuvvetliye üstünlüğü, yapılan yardımların karşılıksız kalması, sevginin kötülüğe galib gelmesi şeklinde örülen, diğer masalarda da varolan hakim bakış açıları, merkez figür konumundaki Memiş'in şahsından hareketle zihniyet olarak yansıtılmıştır. Tenkid edici, öz eleştiride bulunucu, takdir ve teşvik edici, alay edici, tehzil edici, hicvedici, tarafsız kalıcı bir çok bakış açısının var olduğunu tesbit ettiğimiz masalda, hasım figür konumundaki Kara Vezir ile Sarı Vezir'in bakış açıları, iki yerde çatışma ortaya çıkarmaktadır. Masalın sonuna doğru ortaya çıkan bu kontrastlar, merak unsuruna bağlı olarak eserin heyecan grafiğinde ani yükselişler meydana getirmektedir.

Figürler:

Masalın merkez figürü Memiş'tir. Olay örgüsüne bağlı olarak merkez figürün çevresinde oluşturulan diğer figürler ise sadece sosyal bakımdan göze çarpan en belirgin yönleriyle ele alınmış olup, tip konumundadırlar. Karikatür ize edilmiş bu figürlerin en belirgin olanları tellallar, padişah, padişah kızı, vezirler ve daha silik boyutlarda yarışmaya katılan delikanlılar, vezirlerin oğulları, köy halkı, şehir halkı olarak geniş bir kadro oluşturacak şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Tek bir nitelik veya düşünceden hareketle oluşturulan bu tiplerde psikolojik derinlik yoktur. Bunlardan gücü temsilen padişah, kötülüğü temsilen vezirler en önemli figürlerdir. Padişah kızı ise, sadece güzellik timsalidir ve merkez figürün ulaşmak istediği nihai hedef konumundadır. Sadece masalın sonunda aktif rol oynar. Diğer figürler ise sadece dekoru tamamlamaktadırlar. Masalın olay örgüsü, ana konu ve ana temaya bağlı olarak, son derecede yakışıklı, genç, dürüst, hayırsever olan merkez figür konumundaki Memiş etrafında örülmüştür.

Masaldaki insan unsurlarının dışında hayvan ve bitki figürlerine de rastlıyoruz. Bunlar içinde balıklar, karıncalar ve güvercinler olağanüstü özellikleriyle merkez figürün yardımcısı konumundadırlar. Alıç, ahlat, böğürtlen, merkez figürün yol boyunca besin kaynağıdır. Ağlayan Nar ile Gülen Ayva ise olağanüstü özellikleriyle değerli birer eşya niteliğindedir.

Eşyalar:

Masaldaki en önemli eşya sopa ve sopa ucuna takılabilecek kadar içinde az erzak olan çikındır. Merkez figüre ait her iki eşya da onun fakirlik düzeyini dinleyiciye anlatmak üzere masal içinde yer almışlardır. Merkez figürün savunma silahı konumundaki sopa, masalın sonunda padişah kızının elinde süpürge ile beraber bir saldırı silahı olarak karşımıza çıkmaktadır. Altın yüzük, elmas

düğme ve mercan mühür masal içindeki diğer önemli eşyalardır. Bu eşyalar değeri itibariyle padişahın kudretini ve zenginliğini temsil ederler. Sadece isminin geçtiği kılıç cezalandırma aracı; davul ve saz ise eğlence aracıdır.

Zaman:

Masal içinde zaman unsuru fazla önem arz etmemektedir. Takvime bağlı olarak sadece "gün" ve "gece"lerle sınırlı tutulan eserin zamanı tamamen muhayyeldir. Anlatıcı açısından zaman değil olay önemli olduğu için; "az gidip, uz gitmek" ve "gün", "gece", "iki gün" kavramları merkez figürün olaylar zinciri içindeki rolünü pekiştiren ve netleştiren hayali süreler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışındaki düğün için kullanılan "kırk gün kırk gece"lik süre de masalların çoğunda karşımıza çıkan tekerleme haline gelmiş, dinleyici açısından fazlaca bir önem arz etmeyen yine belirsiz bir zamandır.

Mekân:

Masal içinde zaman unsuru kadar olmasa da yine de fazlaca bir önemi olmayan diğer bir unsur da mekandır. Masalda köy, şehir geniş mekan, cadde ve saray dar mekanlar olarak bir nebze dikkatimizi çekmektedir. Köy ve şehir arasında gurbet yolu olarak adlandırabileceğimiz doğal ortamlar ise geniş mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların içinde en belirgin olanları geniş mekanlardır. Buradaki hayvanat, nebatat ve akarsular, dar mekanlara göre daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Masalda isminin zikredildiği Kaf Dağı ve Kaf Dağı'nın ardındaki Devler Ülkesi ise muhayyel mekandır. Esasen yapılacak işin zorluğunu anlatmaktan başka bir görevi de yoktur. Uzun çimlerin var olduğu sarayın bahçesi de aynı maksatla masal içine silik bir vaziyette yerleştirilmiştir. Hülasa bütün masal mekanları nerdeyse sadece olaylar zincirinin takdimine vesile olmak maksadıyla ele alınmışlardır.

Olayların Tertibi:

Masal boyunca çokça atılan düğüm noktalarıyla merak unsuruna bağlı olarak heyecan çizgisinin çeşitlendirilip arttırıldığını görüyoruz. Merkez figürün başarısı doğrultusunda masal içine yerleştirilen düğümler içindeki en önemlisi, yani ana düğüm, "fakir bir genç olan Memiş'in padişah kızıyla evlenip evlenemeyeceği" şeklinde tesis edilendir. Eser genelinde olayların sıralanışı şöyledir:

- 1- Annesi ve babası ölen Memiş rızkını kazanmak üzere köyünden gurbete çıkar.
- 2- Nehrin kenarındaki kumlara saplanmış olan üç alabalığı kurtarır.
- 3- Nehri geçtikten sonra yolunun üzerine çıkan karıncalara zarar vermemek için çok dikkatli davranır.
- 4- Yolunun üzerinde gördüğü iki güvercin yavrusunu, kendi başlarının çaresine bakıncaya kadar besler.
- 5- Padişahın kızıyla evlenebilmek maksadıyla girdiği birinci yarışmayı balıkların sayesinde kazanır.
- 6- İkinci yarışmada Memiş'e karıncalar yardımcı eder.
- 7- Vezirlerin düşmanlıklarına rağmen üçüncü yarışmayı da güvercinlerin vasıtasıyla kazanır.
- 8- Bütün yarışmaları kazanan Memiş, padişahın kızıyla evlenir.

İKİNCİ MASAL

Masalın Adı:

Ak Yılan

Masalın Konusu:

Yardımda bulunmanın faydaları

Masalın Anafikri:

Yapılan iyilikler karşılıksız kalmaz

Masalın Özeti:

Geçmişte bilginliğiyle meşhur bir kral vardır. Kral öğle yemeğinden sonra yalnız kalınca, güvendiği bir uşağın kapalı kap içinde getirdiği şeyden yemeği uzunca bir zaman adet edinmiştir. Kralın alimliğinin sırrı bu adetle ilgilidir. Ancak, kabın içinde ne olduğunu, uşak bile bilmemektedir. Merakını yenemeyen uşak, kasenin içinde ne olduğunu öğrenmek ister ve bir gün kasenin içine bakar. Kesenin içinde bir ak yılan olduğunu görür ve ondan bir parça yer. Bunun üzerine hayvanların dilinden anlamaya başlar. O gün kraliçe en güzel yüzüğünü kaybetmiştir.

Hırsız olarak şüphelenilen uşağa, kral tarafından gözdağı verilir ve kendisinden sabaha kadar bu işi çözmesi istenir. Sarayın avlusundaki ördeklerin birbirleriyle olan konuşmalarını dinleyen uşak, yüzüğün, onlardan birisi tarafından yutulduğunu duyar. Ördeği yakalayan uşak, ahçıdan onu kesmesini ister. Ördeğin karnından yüzük çıkınca suçsuzluğu anlaşılmıştır. Kral tarafından gön lü alınmak maksadıyla yapılan teklifleri reddeden uşak, dünyayı gezmek amacıyla saraydan ayrılır. Bir gölün kenarına vardığında, orada yakalanarak sepet içine konmuş ve ölmek üzere olan üç balık görür. Balıkları tekrar suya salarak ölümden kurtarır. Balıklar kendisine, yardımının karşılıksız kalmayacağını söylerler. Yolunun üzerine çıkan karıncaları ezmek için yolunu değiştirir. Karınca beyi de bu iyiliği unutmayacaklarını söyler. Bir ormandan geçerken anne ve baba tarafından yuvadan atılmakta olan karga yavrularıyla karşılaşır. Yavruların beslenmesi için atını öldürür. Karga yavruları bu iyiliğe karşılıklı bulunacaklarına söz verirler. Uzun bir yol gittikten sonra bir şehre varır. Orada bir saray görevlisi tarafından yapılan duyuruyu dinler. Duyuruya göre, kralın kızı güç bir ödevi yerine getiren kişiyle evlenmek istemektedir. Daha önce bu uğurda bir çok delikanlının öldüğünü öğrenmesine rağmen, kral kızının güzelliğini görünce, ona talip olur. İleri sürülen

şart, denize atılan bir altın yüzüğün bulunup getirilmesi şeklindedir. Eğer getiremezse boğulunca ya kadar denize atılacaktır. Uşak, daha önce kurtardığı balıkların yardımıyla, yüzüğü krala geri götürür. Ancak kendini beğenmiş kral kızı ondan ikinci bir şartı yerine getirmesini ister. Bu şarta göre çimenler arasına serpilen on çuval darının sabaha kadar toplanması gerekmektedir. Ümitsizliğe düştüğü bir anda karıncalar yardımına gelir. Ne var ki, kral kızı onu küçük görmektedir. Bu yüzden onunla evlenmek için, son bir şart daha koşar. Kendisinden istenen, hayat ağacından bir elmayı bulup getirmesidir. Daha önce açıklıktan kurtardığı kargalar, ona, bu elmayı bulup getirirler. O da kral kızına götürür. Son şart da yerine getirilince kral kızının bir itirazı kalmaz ve uşakla evlenir. Esasen bölüşerek yedikleri elma, kızın kalbine oğlanın sevgisinin dolmasına neden olmuştur.

Anlatım Formu:

Vakanın geçtiği zamanın belirsizliğini ifade eden -bir manada kalıplaşmış söz formu diyebileceğimiz- cümle ile başlayan masalda üçüncü şahıs formunun ağırlıkta olduğunu tesbit ediyoruz. Vaka takdiminde hakim olan bu form, diyaloglardaki "sen" ve "biz" formlarıyla çeşitlendirilmiş görülmektedir. Diyalogların bir hayli fazla, monologun ise hiç olmadığı "Ak Yılan" masalında cümle kurguları bakımından tercih edileni, birleşik cümlelerdir. Aynı şekilde tercih edilen bir başka cümle çeşidi de fiil cümlesidir. Eseri kip formları açısından değerlendirdiğimizde, özellikle vakanın diyaloglar haricinde doğrudan anlatıcı tarafından takdim edildiği bölümlerde, ya belirsiz geçmiş zaman kipi ya da rivayet birleşik zaman kipinin kullanıldığını görüyoruz. Bu şekildeki kiplerin kullanılışı, eseri masallaştıran en önemli özelliktir. Diyaloglarda ise emir, istek, dilek, şart, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman kiplerine de yer verilmiş.

Tekrar gruplarına -nerdeyse yok denecek miktarda- çok az sayıda yer verilen eserde, sıfatlardan

ve tamlamalardan yeterince istifade edilmiş olduğunu tesbit ediyoruz. Deyimlerin de kullanılmamış olduğunu gördüğümüz "Ak Yılan" masalında anlatıcı, tamamen tarafsız bir gözlemci durumda olup olayların akışına hiç bir yerde müdahale etmemektedir.

Eserde olayların sebepleri açıkça anlatılmıştır. Bu durum hayali tahkiye ürünü olmasının bir diğer önemli kanıtıdır. Çünkü masallardaki vakanın takdimi bu kurala bağlı olarak yapılır.

Masaldaki hakim bakış açısı merkez figüre ait olanıdır ki; bu aynı zamanda anlatıcının da bakış açısıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi masallar, ait oldukları toplumların kolektif şuurundan doğarlar. Buna göre, anlatıcının bakış açısı, halkın bakış açısı demektir. Masaldaki hakim bakış açısına göre esas olan, başkalarına yardım etmektir, merkez figür de olaylar karşısında bu doğrultuda hareket eder. Şu var ki, masal kahramanının yardım etme gücünü elde etmesinde ve yardım etme şeklinde bariz bir tenakuz ortaya çıkmaktadır. Uşağın, kralın yemeğini izinsiz olarak yemesinin ve karga yavrularını beslemek için atını öldürmesinin mubah olarak takdim edilmesi, kahramana atfedilen dürüstlük ve hayvanlara yardım etme meziyetine gölge düşürmektedir. Bunun dışında tali bakış açıları temsilen vaka içinde rol alan kral, kraliçe, kral kızı ve halkın mensub oldukları yerlere uygun bir şekilde davrandıklarını tesbit ediyoruz. Merkez figür dışındaki diğer insan unsurlarının bakış açılarından kaynaklanan davranış şekilleri, modern toplumlardaki sosyal hayatın realitesine de denk düşmektedir.

Figürler:

Vaka takdiminde merkezde olan, uşaktır. Masal boyunca olaylar, uşağın etrafında örülmektedir. Uşak, alt tabakadan olmasına rağmen ekonomik yönden herhangi bir sıkıntı içinde değildir. Bu yüzden masal kahramanının maceraya atılma sebebi merak unsuruna dayalı olarak şekillendiril-

mistir. Bu durum, olayların gelişim çizgisi içinde, masal kahramanının maceraperest bir kimliğe bürünmesine neden olmuştur. Merkez figürün zıtlıkları ve maceraperest kimliği, masalın dinleyiciye ulaştırmak istediği mesajı da zayıflatmaktadır. Masal kahramanının fiziki ve ahlaki özellikleriyle ilgili olarak genç, yakışıklı, güvenilir, yardımsever ve maceraperest bir kişi olduğundan başkaca bir tanıtım yoktur. Kaldı ki masal kahramanına ait bu vasıfların çoğunu, dinleyici, vakanın seyri içinde dağıtmak olarak kendisi tesbit etmektedir.

Masalda çok silik olarak takdim edilen aşçı ve halkın dışındaki insan unsurlarının, vaka içinde kriz doğurucu davranışlar içine girmesi dikkate şayandır. Bunlar içindeki en önemli figür kral kızıdır. Kral kızı, kendisiyle evlenmek isteyen taliplilerin ölümüne neden olan cani kişilikte birisidir. Onun bu yönü anlatıcı tarafından dikkatlerden kaçırılmakta, kibirli oluşu ile sınıf farkı gözetmesi yönü ön plana çıkarılmaktadır. Masal kızının son derecede güzel olması, onun diğer olumsuz yönlerine sünger çekilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Anlatıcı tarafından figürlere ait bu gibi değişik özellikler gözardı edilmemiş olsaydı, masaldaki tekniğin modern tahkiye tekniğiyle bu açıdan örtüştüğü söylenebilirdi.

Masalda insan unsurlarının dışında kalan en önemli figürler hayvanlardır. Bunların içinde ördekler, serçeler ve at reel kimlikleri ile, balıklar, karıncalar ve kargalar ise olağanüstü özellikleriyle takdim edilmişlerdir. Hepsinin ortak özelliği, masal kahramanının başarısına sebebiyet vermek ve olayların seyrine yardımcı olmaktır. Masal içindeki bitki figürlerinde önemli olanı ise hayat ağacından getirilen elmadır ki, kral kızının masal kahramanını sevmesini sağlayarak, kızın bakış açısından kaynaklanan krizin çözülmesine vesile olur.

Eşyalar:

Eserde kase, yüzük ve kılıç'ın yanısıra, at ve on çuval darı da eşya niteliğinde takdim edilmekte-

dir. Denilebilir ki masal, eşya motifi yönünden oldukça fakirdir. Masalarda, eşyaların olaylar zincirine bağlı olarak dile getirildiğini gözönüne alırsak, "Ak Yılan" masalının olay örgüsünün anlatımının tekdüze olduğunu söyleyebiliriz. Eşyalar içinde en göze çarpanlarından birisi yüzüktür. Yüzük her iki krallıkta da karşımıza çıkar. Birincisinde kraliçeye aittir ve son derece değerlidir. Bu yüzük, masal kahramanının maceraya atılmasında rol oynar. İkinci yüzük ise altın olmakla beraber, kıymet yönüyle fazla bir şey anlatmaz. Onun esas görevi, masal kahramanı için ileri sürülen birinci şartın eşyası olmasıdır. Kase, sihirli ak yılan yemeğini içinde barındırmak yönüyle dikkatimizi çeker. Kılıç ise, sadece atın öldürülüşünde rol oynar.

Zaman:

Her masalda olduğu gibi, bu masalda da tarihi zaman yoktur. Takvimi zaman ise "öğle vakti", "bu sabah", "az bir müddet sonra", "yarın gün doğmadan önce", "ortalık ağarırken", "güneşin ilk ışıkları bahçeye düştüğü sırada", "akşamleyin" şeklinde masalda ifadesini bulan, vakit diyebileceğimiz küçük zaman parçacıkları halinde takdim edilmiştir. Bu zaman parçacıklarının diğer masallara nazaran sıkça ele alınmış, olay örgüsünün daha net olarak şekillenmesinde rol oynamaktadır. "Bundan uzun zaman önce", "bu hal uzun zaman sürmüş", "günün birinde", "üç krallık toprağı geçip akşamleyin bir ormana varınca", "çok uzun yıllar yaşamışlar" gibi ifadelerin belirlediği belirsiz zamanlar ise, olaylar arası geçişlerde anlatıma soluk aldırılmaktadır. Zaman geçişlerinin dinleyiciye aktarılışında, mekana ve olaylara dayalı olarak ifadelendirüşi, dikkatimizi çeken bir diğer noktadır.

Mekân:

Genel olarak bütün masalarda gördüğümüz gibi, bu eserde de hiçbir tasvirî anlatım olmadığı, yalnızca isimlerinin zikredildiği mekanlarla karşı-

laşıyoruz."Bir memleket" ," denizler üzerinden uça uça hayat ağacının bulunduğu yere, dünyanın ucuna gittik" ifadelerinde belirtilen yerler, muhayyel mekanlardır. Bunların dışında kalanlar tarihi ve günümüz gerçeklerine uygundur. "Akarsu kenarı", "deniz kıyısı", "göl kenarı", "ağaçdibi" gibi doğal ortama aittir. Mekanlar; "akarsu", "deniz", "göl", "ormanlar" gibi geniş mekanlara bağlı olarak sunulmuşlardır. Yerleşim merkezleriyle ilgili "ülke", "şehir" geniş mekanlarının dar mekanları ise; "caddeler", "sarayın içi" ve "sarayın avlusu"dur.

Olayların Tertibi:

Vaka takdiminin başında zayıf sebeplere bağlı olarak geliştirilen düğüm noktaları, olayların gelişimiyle birlikte daha mantıklı ve kuvvetli atılmış görünmektedir. Bunlar içindeki ana düğüm noktasını (uşak, padişah kızını alabilecek mi?) şeklinde oluşturulan düğüm noktası teşkil etmektedir. Diğer düğüm noktalarını da içinde barındıran olayların sıralanışı şu şekildedir.

- 1- Padişahın öğle yemeklerinden sonra yediği "Ak Yılan'dan" bir parça yiyen uşak, bütün hayvanların dilinden anlamaya başlamıştır.
- 2- Kraliçenin yüzüğünün kayboluşundan sorumlu tutulur. Ördüğün yuttuğunu duyunca, aşçı vasıtasıyla yüzüğü ortaya çıkarır. Ancak bu yüzden kırğındır.
- 3- Kral tarafından kendisine verilen yol parası, at ve kılıcı alarak dünyayı gezmek üzere yola çıkar.
- 4- Seyahat esnasında, ölmek üzere olan üç tane balığı kurtarır; karıncaları ezmek için yolunu değiştirir ve yuvadan atılan karga yavrularına, atını öldürerek onların açlıktan ölmemelelerini sağlar.
- 5- Yolu bir şehre düşer. Orada padişah kızıyla evlenebilmek için ileri sürülen birinci şartı balıkların sayesinde yerine getirir.
- 6- İkinci yarışmada, uşağa, karıncalar yardım eder.

7- Üçüncü şartı da kargaların yardımıyla yerine getiren uşak, kral kızıyla evlenir.

OLAYLARIN TERTİBİNİN TAHLİLİ VE TENKİDİ

Birinci Masalın Analizi

1- Gurbet: Genel olarak bütün masalarda karşımıza çıkan bir olgudur. Masal kahramanı bütün iyi meziyetlerine ve üstün niteliklerine rağmen -kendi yerleşim merkezinde- ekonomik yönden durumunu düzeltmediği için, iş aramak üzere başka yerlere göç etmek mecburiyetinde kalır. Dolayısıyla göç masal kahramanının serüveninin başlamasına vesile olur. Şu var ki, bu durum kahramanın özgür iradesiyle oluşur. Türk toplumlarında gerek toplu, gerekse-burada olduğu gibi - münferit olarak göç hadiseleri yaşanagelmektedir. Göçlerin en önemli sebebi ekonomik yetersizliktir.

2- Balık / Güvercin (Kuş) / Karıncalar: Masal kahramanının yeteneklerinin yetersiz kaldığı sahalardaki en büyük yardımcılarıdır. Bunların masal içindeki sayıları, vaka içinde oynayacakları role göre değişir. Olağanüstü özellikleriyle karşımıza çıkan bu varlıklar önce kahramandan yardım alırlar, daha sonra kahramana yardım ederler. Günümüzün dalgıç ve denizaltısını, uçak ve helikopterini, robot teknolojisini temsil eden balık, kuş ve karıncaların; geçmiş Türk toplumlarındaki insanların özlemlerinin ifadesi olduğunu söyleyebiliriz.

3- Şart / Sınav: Ödül ve cezaya dayalı olarak yapılan sınavlarda, zenginlik ve kudreti elinde bulduran yöneten kesim tarafından ileri sürülen şartlar, masal kahramanı tarafından her zaman başarıyla yerine getirilir ve ödülü kazanır. Bu değişmez bir kuraldır. Çünkü, halkın kolektif şuurunda şekillenen masal kahramanı, toplumsal sınıfları temsilen -bir manada- alt sınıf gruplarının sınıf

atlamış gibi tatmin olmalarını sağlar. Günümüz toplumunda da halkın içinden çıkararak üst sınıf gruplarına dahil olan kişilerin kusurlarının görülmeyerek idealize edilmesi bu yüzdendir.

4- Verilen Sözün Yerine Getirilmesi: Türk masallarında verilen sözlerin -ama rızaen, ama zorlama yoluyla- kesinlikle yerine getirildiğini görüyoruz. Türk insanın "sözünde durma" ilkesine karşı aşırı hassasiyeti, masallara da aksetmiştir. Halkın, yöneten sınıfa verdiği sözlerin yerine getirilmesinde herhangi bir problem olmaz. Yönetenler de çoğu zaman sözünde dururlar. Ancak, kısmen bu masalda olduğu gibi, bazı masalarda yönetenler sınıf farkından kaynaklanan farklılıklar yüzünden masal kahramanına verilen sözlerinde durmak istemezler. Bu durumda sözünde durmayanlar ya cezalandırılır ya da "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva Masalı" nda olduğu gibi, bir başka güç odağı tarafından yola getirilirler. Esasen bu durum ne geçmişin ne de günümüzün gerçekleriyle bağdaşmaz, yalnızca halkın özleminin masal dünyasına aksettir ilmesinden öteye gitmez.

5- Aşk ve Evlilik: Türk masal geleneğinde bu konu mutlu bir sonuca dönüşür. Merkez figür ile masal kızının düşününe ait oldukları tabakaların kültürel farklılıkları ve inanç değerleri engel değildir. Merkez figür her zaman gayreti, çalışması ve niteliklerine uygun olarak kızıdan yeterli sevgi ve ilgiyi görür. Masallardaki aşk ve evlilik motifinin bu şekildeki değerlendiriliş hali, Türk toplumunun -geçmişten günümüze-sosyal yaşantısına ters düşer. Türk toplumundaki evliliklerde genel olarak denklik esastır. Farklı çevrelere ve farklı inanışlara bağlı insanların bu şekildeki birlikteliği masallara özgü olup, halkın özlemlerini tatmin duygusuna bağlı olarak değerlendirilmiştir.

İkinci Masalın Analizi

1- Macera / Serüven: Masal boyunca kahramanın olağanüstü olaylarla karşılaşabilmesi için yaşadığı yerden ayrılması gerekmektedir. Bu yüz-

den, anlatıcı tarafından masalın başında, kahraman çevresinde küçük çapta bazı olaylar geliştirilir veya sebepler ortaya konur. Masal girişindeki üstün körü ele alınan bu olaylarda, kahramanın tezat teşkil eden davranışları dikkate şayandır. Masalın gelişen bölümlerinde daha tutarlı bir hareket tarzı içinde olan kahraman, mutlu sona ulaşınca kadar bir dizi olaylarla karşı karşıya kalır. Macera boyunca iki bölümde ele alabileceğimiz bu olayların birinci bölümünde oluşturulanları -sonuçları itibariyle-, daha sonra ileriye sürülen şartların yerine getirilmesinde rol oynamaları amacıyla tertip edilmiştir. "Ak Yılan" masalının macera düzenlemesi diğer halk masallarının macera düzenlemelerine uyum sağlamaktadır. Dar mekanlarda yaşayan halkın zihninde oluşan masal kahramanları, halk adına, bilinmeyen dünyaların keşfine mecburdurlar. Bu durum, masalarda -özellikle merkez figüre bağlı olarak-, serüven atmosferini oluşturmaktadır.

2- Balık, Karıncalar, Kargalar: Çoğu masallarda karşımıza çıkan balık, karınca ve kuş figürleri, kişileştirme ve konuşurma (teşhis ve intake) yoluyla olağanüstü özelliklere bürünmektedirler. Önceden yardıma muhtaç bir konumda bulunan bu hayvan figürleri ile merkez figür arasında, kendilerine yapılan yardımın karşılık bulması için, adeta telepatik bir bağ var sayılmıştır. Bu sayede kahraman zor duruma düştüğü anda, aniden ortaya çıkmakta ve kahramana yardım etmektedirler. Bütün masalarda hayvanlara yardım etmenin ve onları korumanın bir fazilet olduğu ortaya konmaktadır. Bu durum "Ak Yılan" masalında da aynı olmakla beraber, yılanın yemek olarak takdim edilmesi ve at'ın bu gaye uğruna öldürülmesi, işlenen temaya ters bir görünüm arz etmektedir.

3- Şart: Halkı temsil eden masal kahramanın sınıf atlaması ve zirvedeki ödüle lâyık olabilmesi için, bu masalda da olduğu gibi, bir mantık ortaya

konmaktadır. Bu mantığın en önemli dayanak noktasını, yöneten sınıf tarafından ileri sürülen olağanüstü şartların başarılmaması şeklinde olanı teşkil eder. Genellikle üç aşamada yapılan sınav şartları başarılmaması için, kahramanın bu şartlara muhatap olması kadar masal gündeminde kalır. Masal kahramanı şartların gereğini yerine getirdikten sonra, maksadına ulaşır. Bu durum, günümüz toplumlarının sosyal yapılarıyla da yakından ilişkilidir. Şöyle ki, halktan birisinin sosyal tabakanın üst seviyelerine ulaşabilmesi için, normal insan başarısının üstünde bir başarı sergilemesi gerekir. Bu da olağanüstü bir gayret ve çalışmayla olabilir.

4- Verilen Sözü Yerine Getirilmesi: Ödüle dayalı olarak verilen söz, bu masalda da yerine getirilmektedir. Ancak, bu durum rızaya dayalı olarak gerçekleşmez. Birinci olağanüstü sınavı başardıktan sonra kendisine takdim edilmesi gereken ödüle, masal kahramanı artı iki sınavda da başarılı olduktan sonra layık görülür. İlk bakışta masalın olay örgüsüne bağlı olarak verilen sözü yerine getirecek kişinin kral kızının, yani, ödülün kendisinin olması bu zorlamanın nedeni gibi görünürse de asıl neden, alt kesimden birinin sınıf atlayarak yönetici sınıfa mensub olmasının, tarihi gerçeklerle bağdaşmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum günümüz toplumlarının sosyal yapılarıyla da paralellik arz etmektedir. Kısacası, hemen hemen bütün masalarda olduğu gibi bu masalda da kahraman, verilen sözün yerine getirilmesinde muhatap durumundadır ve her türlü engel şartını aşarak karşı tarafı çaresiz bırakmaktadır.

5. Aşk ve Evlilik: Eserde, merkez figür ile kral kızı arasında tesis edilmek istenen aşk ve evlilik kurumları, kızın bağlangıçtaki gönülsüzlüğü yüzünden, dinleyici açısından pek de cazip bir görünüm arz etmemektedir. Kız, uşağı, ne şartların yerine getirilişi sırasındaki üstün performansına ne de ahlaki ve fiziki niteliklerine bağlı olarak sevmez. Kahramanımız kızın sevgisini ancak si-

hirli elmayı yedikten sonra kazanır ve onunla evlenir. Sanki, olayların şahidi durumundaki dinleyicinin hayalinde merak unsuruna dayalı olarak bitmeyen masalın devamında, bu şekildeki bir sevginin üzerine bina edilen evliliğin her an yıkılması muhtemel gibidir. Bu durum batı toplumlarında tarih boyunca görülen sosyal tabakaların tabuları karşısındaki alt sınıf insanının konumunu açıkça ortaya koymaktadır.

HALK EDEBİYATININ EPİK KANUNLARI

Birinci Masalın Analizi

Türk masallarında ortak özellik olarak görülen epik kanunlar (*Sakaoğlu, 1973*), "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva Masalı" nda da karşımıza çıkmaktadır. Masal içindeki bu kanunları sırasıyla şu şekilde tesbit edebiliriz:

1- Başlangıç ve Bitiş Kanunu: Anlatıcı masalla, masalla ilgisi olmayan bir tekerlemeyle giriş yapmaktadır. Bundan maksat, dinleyiciyi masala hazırlamaktır. Masalda olayların başlangıcında "Bir Varmış Bir Yokmuş..." formu yerleştirildikten sonra olayların anlatımına geçilmiştir. Geçiş formunun kullanılmadığı "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva Masalı" vaka tamamlandıktan sonra "Gökten üç elma düştü ..." formeliyle bitirilmektedir. Bu bitiş kanunu aynı zamanda, ana temaya bağlı olarak verilen nasihatın dinleyiciye ulaşmasını sağlamaktadır.

2- Tekrar Kanunu: Olayların tasnifi açısından masal iki ana bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde masal kahramanının aynı nedenlerden değişik yardımlarda bulunduğunu tesbit ediyoruz. Üç tekrarla sınırlandırılan bu yardımlar şunlardır:

- a) Memiş ölmek üzere olan balıkları kurtarır.
- b) Karıncalara zarar vermemek için oldukça dik-katli davranır.
- c) Annesiz, babasız kalan güvercinleri besler ve büyütür.

Masal kahramanın bu üç yardımı, ikinci bölümde görülen bir başka üç olay tekrarında kendisine karşılık olarak döner. Memiş'in masalın ikinci bölümünde padişahın kızıyla evlenebilmek için girdiği üç yarışma daha önce yaptığı üç yardım vesilesiyle kazanılır. Denilebilir ki üç yardımın sonucu, üç yarışmayı hak edıştır.

3- Üç Rakam (Sayı) Kanunu: Tekrar kanunundaki olayların üçerli gruplar halinde düzenlenişleri de dahil olmak üzere, masal boyunca yapılan üçlemeleri şöyle sıralayabiliriz:

- a) Memiş, üç sefer yardımda bulunur.
- b) Yardımlardan birisi, üç balığı ölümden kurtarmak şeklindedir.
- c) Padişahın kızıyla evlenebilmek için, ileri sürülen üç şartı yerine getirmek maksadıyla, üç yarışmaya katılır ve üçünü de kazanır.
- ç) Padişaha ait üç kıymetli eşya vardır. Bu eşyalar altın yüzük, elmas düğme ve mercan mühürdür. Eşyalar nehre atıldıktan sonra bulunması şeklinde ifadesini bulan üç yarışmadan birincisinin şartıdır.
- d) Masalın bitiş kanunundaki gökten düşen baht açıklığının sembolü olan elmaların sayısı üçtür.

Bunların dışında, masal içinde oynayacakları role göre sayısı belirtilen iki güvercin, milyonlarca karınca, iki vezir, iki meyve (Ağlayan Nar, Gülen Ayva), iki nehir, on çuval pirinçten de bahsedilir. Ayrıca zaman birimi olarak "iki gün" ve "kırk gün kırk gece" ifadelerinde de değişik rakamlar üzerinde durulmuştur.

4- Küçümsenenin Galip Gelmesi Kanunu: Köylü ve fakir olan Memiş, padişah ve vezirleri tarafından küçümseyen bir bakış açısıyla değerlendirilir. Yönetilen halkı temsilen masal içinde en önemli insan unsuru olarak değerlendirilen kahraman, karşı bakış açılara rağmen galip gelir ve hedefine ulaşır. Türk masallarının çoğunda tesbit edebileceğimiz bu epik kanun, yönetilenlerin yönetenler üzerinde hakimiyet kurma içgüdüsünü

yansıtmaktadır. Masallardaki merkez figürün, zayıf olmasına rağmen kuvvetliye karşı galip gelmesi, günümüz toplumunun realitesine ters düşmektedir. Esasen eğitimsiz insanların -salt ahlaki yönden üstün meziyetleri var diye- hakim noktalara gelmesi mümkün değildir. Bu durumun farkında olan halk, masal kahramanına veya ona yardımcı olan unsurlara olağanüstü özellikler izafe ederek güçlü kılmış ve o kahraman vasıtasıyla şuuraltında varolan özlemlerini tatmin yoluna gitmiştir.

5- Kahramanın Bütün İlgisi Toplaması:

Masaldaki en önemli insan unsuru merkez figürdür. Anafikre ve anakonuya bağlı olarak olayların tamamen merkez figürün etrafında örüldüğünü tesbit ediyoruz. Masal kahramanının vaka takdiminde her zaman merkezde olması, diğer masalarda da vazgeçilmez bir epik kanun motifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik derinlikten yoksun, yalnızca fiziki üstünlükleri ve ahlaki meziyetleri olan merkez figürün, masal içinde bu derecede önemli rol oynaması, onun tip olma özelliğinden ileri gelmektedir.

İkinci Masalın Analizi

1- Başlangıç ve Bitiş Kanunu: "Ak Yılan" masalında çoğu masalda görülen başlangıç ve bitiş tekerlemeleri yoktur. Masalın anlatımına "Bundan uzun zaman önce ..." şeklindeki belirsiz bir zamanı ifade eden kelime grubuyla başlanmıştır. Akabinde açık layıcı bilgiler verilerek olaylar zincirinin seyrine zemin hazırlanmıştır. Masalın bitişinde ise, vaka sonrası zamanı ve o zamana bağlı durumu belirleyen "sürekli bir saadet içinde çok uzun yıllar yaşamışlar" cümlesi yer almaktadır.

2- Tekrar Kanunu: Merkez figüre bağlı olarak geliştirilen vakayı uşaklık yaptığı sırada başına gelen olaylar, seyahat sırasında başına gelen olaylar ve kral kızına talip olduktan sonra karşılaştığı olaylar şeklinde, üç ana bölüme ayırabiliriz. Birinci bölümde dikkati çeken tekrar; kralın

her öğle yemeğinden sonra kapalı bir kase içinde getirilen ak yılan yemeğini yemesidir. Sürekli tekrarlanan bu yemek olayında uşak görev tekrarı yapar. İkinci bölümde kahramanın üç yardım tekrarı vardır. Kahraman sırasıyla üç balığı ölümden kurtarır; karıncalara zarar vermemek için yolunu değiştirir ve ebeveyni tarafından yuvadan atılan üç karga yavrusunun aç kalmamalarını sağlar. Onun bu yardımları; son bölümdeki ileri sürülen üç şarta bağlı olarak gelişen olay sınav tekrarlarında, kendisine mükafat olarak döner.

3- Üç Rakam (Sayı) Kanunu: Bir önceki madde başlığı olan "Tekrar Kanunu" nda belirlediğimiz olayların üçlü gruplar halinde düzenlenmiş olmasından başka, masal içindeki üçlemelerin tamamı şu şekildedir:

- Kahraman seyahati sırasında üç sefer yardımda bulunur.
- İlk yardımı, üç balığı ölümden kurtarmak şeklinde yapar.
- Üçüncü yardımda üç karga yavrusunu açlıktan kurtararak, onların yaşamasını sağlar.
- Padişah kızıyla evlenebilmek için ileri sürülen üç şartı da yerine getirir.
- Üçüncü şartı yerine getirmek amacıyla üç krallık toprağı geçer.

Bu tekrarların yanısıra masal içinde önemli role sahip olan iki kral, iki kral kadını (birincisi kraliçe, ikincisi kral kızı), iki yüzük, iki at (birincisi uşağın, ikincisi saray tellalının), iki karga (anne ve baba kargalar), binlerce karınca, on çuval darı, bir altın elma, ak yılan yemeğı, çok sayıda serçe ve ördekler de dikkatimi çeken diğer masal unsurlarıdır.

4- Küçümsenenin Galip Gelmesi Kanunu: Kendilerine hizmet ettiği kral ve kraliçe tarafından hırsız zannıyla küçümsenen uşak, adeta bir gizli irade tarafından maceraya sevk edilir. Ezilen

ve küçümsenen durumdaki halk, kendisini temsil en uşağı krallarla eşdeğer bir noktaya getirmiştir. Burada uşağı başarılı kılan, onun yardımsever bir kişilikte oluşudur. Masal kahramanlarının ahlaki faziletiyle küçümseyen kesimlere karşı güç dengesi oluşturması ve galip gelmesi realiteye ters düşmektedir.

5- Kahramanın Bütün İlgiyi Toplaması:

Merkez figür durumdaki uşak, masalın en önemli insan unsurudur. Masal boyunca bütün ilgiyi üzerinde toplayan uşak, bir ara kral kızının küçümseyen davranışları yüzünden merak unsuruna bağlı olarak, ikinci plana düşer gibi görünse de bu durum kısa sürer. Hemen hemen bütün masalarda görülen "kahramanın bütün ilgiyi toplaması kanunu", masal figürlerinin "tip" olma özelliklerinden kaynaklanır. "Ak Yılan" masalında da tesbit ettiğimiz bu duruma göre merkezdeki figürün, bütün ilgiyi üzerinde toplaması masallar için gerekli ön şartlardan birisidir.

SONUÇ VE TOPLU DEĞERLENDİRME

Anakonu ve anafikirlerinin aynı olduğunu tesbit ettiğimiz iki masalın birbiriyle olan farklılıkları, vaka boyunca ele alınan detaylarda gizlidir. Masalların karşılaştırılmasında ilk dikkatini çeken, onların isimleridir. Türk masalının ismi, vakanın sonucuna bağlı olarak verilmiş; buna karşılık Alman masalının ismi, vakanın başlamasına sebep teşkil eden bir olaya bağlı olarak verilmiştir.

1- Olay Örgüsü / Yapısı (Vakaları Yönünden):

Olay örgülerinin ana omurgalarını dikkatli bir gözle tetkik ettiğimizde her iki masalın birbiriyle aşırı derecede benzediğini görebiliriz. "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" masalındaki köyde geçen vakanın hazırlık safhasının, gurbet yolunda geçen yardım etme safhasının ve kentte geçen şartlar karşısında kahramanın hareketlerini anlatan sonuç safhasının neredeyse aynısı olan "Ak Yılan"

masalında da olması bir tesadüf değildir. Bu sebeple, olay kurgusu yönünden Türk masalından daha zayıf görünen Alman masalı, Türk masalının üzerinde bazı değişiklikler yapılarak sunulan bir varyant masal niteliğindedir. Esasen bu durum, daha sonra ele alacağımız kıyaslamalarda da kuvvetli bir iddia haline bürünecektir.

Türk masalındaki vakanın gelişmesine zemin olarak hazırlanmış olan giriş bölümünde olaylar canlandırılmadan takdim bilgileriyle yetinilmiştir. Buna karşılık Alman masalında sarayda geçen giriş bölümünde olaylar canlandırılmış ve daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Ne var ki burada geçen olaylar kısmen "Ak Yılan" masalının tezine aykırı görünüm oluşturmuştur. Bu da Alman masalının olay kurgusunu daha masalın başında zayıflatmaktadır.

Masalların gelişme bölümünde kahramanların yardımseverlik meziyetlerini ortaya koyan olaylar sıralaması dahil, hemen hemen aynıdır. Her iki masalda da ilk olarak yapılan yardım, ölmek üzere olan balıkların (üç tane) hayatlarının kurtarılması şeklindedir. Türk masalında balıkların üç tane olmasının mantığı, masalın sonuç bölümünde her balık ayrı birer işlev yerine getirerek ortaya konmasına karşılık; Alman masalında bu durum söz konusu değildir. Çünkü, "Ak Yılan" masalının sonunda tekrar ortaya çıkan balıklar üçü birden aynı işi yaparlar. Yani bir tek yüzüğün geri getirilmesinde üç balık birden rol oynar.

Masalların gelişme bölümünde ele alınan ikinci olay karınalara bağlı olarak takdim edilmektedir. Burada karıncaların sayısıyla, masalların sonunda yapacakları işlevlerin arasında kurulan mantık, her iki masalda da aynıdır.

Alman masalıyla Türk masalı arasındaki gelişme bölümlerinde ortaya çıkan en büyük olay farklılığı, kuşlara yapılan yardımlarda görülür. Türk masalında anasız babasız kalan iki güvercin kuşuna yardım yapılırken, Alman masalında ana ve babaları tarafından yuvadan atılan iki karga yavrusuna yardım edilmektedir. Türk masalındaki iki gü-

vercin yavrusu, yine balıkların ve karıncaların sayısına bağlı olarak ele alınan mantığa paralel olarak masalın sonunda her biri birer işlevi yerine getirir. Alman masalında ise balıklara bağlı olarak geliştirilen mantık tutarsızlığı, kargalar olayında da kendini gösterir. Çünkü her iki karga da masalın sonunda bir tane elma getirmekle yükümlü (sorumlu) kılınmıştır.

Masallar arasında, son bölümlerinde şartların yerine getirilmesi şeklinde tesis edilen olaylarda da farklılıklar vardır. Türk masalında, olaylar karşısında kahramanın durumunu zora sokan vezirlere karşılık; Alman masalında bu rol, kral kızına yüklenmiştir. Her iki masalda da olaylar, aynı şekilde mutlu sonla bitirilmiştir.

2- Anlaüm Formu:

Gerek Türk masalında gerekse Alman masalında üçüncü şahıs formu ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Her iki masalın diyalog bölümlerinde sen formunun kullanıldığını da tesbit etmek mümkündür. Türk masalının diyaloglarında tercihen "ben" formu, Alman masalının diyaloglarında ise "biz" formunun ele alınması dikkatimizi çeken kıyas noktalarındandır. Türk masalındaki monologun Alman masalında olmaması, masallar arası anlatım formu farklılıklarının en önemlilerinden biridir. Bir diğer önemli farklılık da Türk masalının tekerlemeyle başlayıp tekerlemeyle bitmesine karşılık; Alman masalında bu formun kullanılmamasıdır. Türk masalında yer yer olaylara müdahale eden anlatıcının, Alman masalında tarafsız bir gözlemci konumunda bulunması dikkate şayan anlatım farklılıklarındandır. Hayali tahkiye ürünleri oldukları için, her iki eserde de bütün olayların sebepleri anlatıcı tarafından doğrudan anlatılmaktadır.

Eserlerin masal olma özelliğinden kaynaklanan belirsiz geçmiş zaman ve rivayet birleşik zaman çekimlerinin ağırlıklı bir şekilde tercih edilmesinin yanısıra, diğer bütün kip çekimlerine

de yer verilmiştir. Rivayet birleşik zaman kipi yerine hikaye birleşik zaman kipinin çekimine öncelik verilerek modern tahkiye tekniğine uygun bir şekilde takdim edilen Türk masalı, bu yönüyle de Alman masalından farklılık arz etmektedir.

Tamlamalar ve sıfatlardan yeterince istifade edildiğini gördüğümüz eserlerden Türk masalında deyimlerden de yararlanılarak cümle çeşitlerinin hemen hepsine yer verilirken, Alman masalında deyimlere rastlamadığımız gibi birleşik fiil cümlelerine ağırlık verildiğini tesbit ediyoruz. Türk masalının Alman masalına, anlatım formu açısından üstün olan bir diğer yönü de nesir kafiyesiyle anlatımda ahenk oluşturulmuş olmasından ileri gelmektedir.

"Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" masalı ve "Ak Yılan" masalının hakim bakış açıları merkez figürlere göre geliştirilmiştir. Bu bakış açıları aynı zamanda anlatıcının ve merkez figürün masal içinde tipleşerek temsil ettiği halkın da bakış açılarıdır. Bunun dışında her iki eserde de tehzil edici (küçüm- seyici, aşağılayıcı), tenkit edici, öz eleştiride bulunucu, tarafsız kalıcı bakış açılarına da rastlıyoruz.

Türk masalında vezirler ve kahraman arasında kriz doğurucu kontrast (çatışma)ın vakanın sonunda tesis edilerek merak unsurunun tırmandırıldığını tesbit ediyoruz. Bu tesbitin bir benzeri de Alman masalının sonunda kahraman ile kral kızı arasındaki ilişkilerde vardır.

3- Figürler:

Gerek "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" masalı, gerekse "Ak Yılan" masalındaki figürleri insan unsurları, hayvan unsurları ve bitki unsurları olmak üzere üç kategoride toplamak mümkündür. Bunların hepsi de en belirgin özellikleriyle ele alınarak oluşturulan tipleşmiş figürlerdir. Bu yüzden modern hikaye ve romanda gördüğümüz psikolojik derinlik bu figürlerde yoktur. Olay ör-gülerinin merkez figürlere bağlı olarak geliştiril-

diğini tesbit ettiğimiz masallardaki figürler arası benzerlik ve farklılıkları şöylece maddeleyebiliriz:

a) "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" masalının merkez figürü bir köylü delikanlısı olan Memiştir. "Ak Yılan" masalında ise vaka takdiminde merkezde olan, sarayda kralın özel hizmetçiliğini yapan Uşak vardır.

b) Köyünden annesi ve babası öldükten sonra gurbete çıkan Memiş, iş bulup karnını doyurmak amacındadır. Uşak ise, ekonomik yönden herhangi bir sıkıntı içinde değildir. Çünkü sarayda onun bir işi vardır ve sırtı pek, karnı toktur. Bu yüzden onun saraydan ayrılması, maceracı oluşundan kaynaklanır.

c) Uşağın genç, güvenilir, yardımsever ve maceraperest kimliği masal boyunca dağınık olarak takdim edilmiştir. Halbuki dinleyici Memiş'in üstün fiziki ve ahlaki meziyetlerini daha masalın başından itibaren bilir ve onunla özdeşleşir.

c) Memiş doğruluk, dürüstlük, kimsenin işine karışmama, başkalarına zarar vermeme ve yardımseverlik v.b. özelliklerinden hiç bir zaman taviz vermezken; uşak, kralın izni olmadan onun yemeğinden gizlice yiyerek bir nevi hırsızlık yapmaktadır.

d) Bütün varlığı bir çıkın ve sopadan ibaret olan Memiş yolda sadece yabancı yemişlerle beslenirken, Uşağın yiyecek derdi yoktur.

e) Uşağın hayvanların ne konuştuklarını anlayarak onlara yardım etmesine karşılık; Memiş, bu yardımları doğal olarak yapar.

f) Memiş, kumlara saplanıp kalmış balıkları ölümden kurtarır. Uşak ise bir balıkçının tuttuğu balıkları tekrar suya salıverir. Böylece balıkları kurtarırken balıkçıya zarar vermiştir.

g) Balıkları kurtaran Memiş, bu davranışının sonuçlarını kendi kendisiyle tartışır. Uşağın hiçbir zaman vicdan muhasebesi yaptığı vaki değildir.

ğ) Memiş, karıncaların hareketlerini gözlemleyerek onların dertlerini anlarken, Uşak Karınca Bey'inin ikazıyla aynı sonuca ulaşır.

h) Anasız babasız kalan iki güvercin yavrusunu günlerce besleyerek onlara yardım eden Memiş'in tavrına karşılık Uşak annesi ve babası tarafından vakti geldiği için yuvadan atılan iki karga yavrusunun açlıktan ölmelerini sağlamak amacıyla atını kılıcıyla öldürür. İlk bakışta büyük bir fedakarlıkmiş gibi görünen bu davranış iki yanlış beraberinde getirir. Bunların birincisi karga ailesinin düzenini bozmak, ikincisi atı öldürerek bir başka canlıya zarar vermek şeklindedir.

ı) Memiş binlerce talipli arasından sıyrılarak padişah kızıyla evlenir. Uşak ise, şartları yerine getirirken alternatifsiz aday konumundadır.

i) Memiş'in rakipleri vezirlerdir ve onların entrikalarına karşılık kız karşı koyar. Kral kızı ise Uşağı beğenmez onu hor görür ve ona karşı entrikacı bir kimlik içerisindedir.

Bunların dışında hayvan figürlerinin tanziminde Türk masalında belli bir mantık gözetildiğini tesbit ediyoruz. Alman masalında ise hayvanların sayılarına ve yapacakları işlemlere bağlı olarak geliştirilen bu sağlam mantık yoktur.

Türk masalındaki bitki figürlerinin Alman ma-

salındakine oranla fazlalığının yamsıra hepsinin de masal içinde küçük de olsa bir işlevi vardır. Alman masalındaki bitki figürleri ise, daha ziyade dekor teşkil ederler.

4- Eşyalar:

Türk masalındaki merkez figürün eşya olarak bir sopa ve sopanın ucuna taktığı çıkımı vardır. Bu eşyalar, kahramanın ekonomik güçsüzlüğüne işaret eder. Alman masalının kahramanının ise eşya olarak bir atı ve savunma silahı olarak da bir kılıcı vardır. Ancak bu kılıç, atı öldürmek için kullanılmış ve kahramana bağlı olarak verilen eserin mesajını zayıflatmıştır. Her iki masaldaki güç sahiplerine ait olan kılıçlar ise birer cezalandırma aracı olarak kullanılır. Masallardaki çuvallara gelince, onlar içlerinde pirinç ve darıların saklandığı birer eşya niteliğindedir. Alman masalındaki farklı olan eşya kase'dir. Nasıl ki Türk masalındaki çıkın göçerliği sembolize ediyorsa, kase de yerleşik hayatı sembolize etmektedir. Türk masalındaki altın yüzük, elmas düğme ve mercan mühür soyluluğu, zenginliği ve kudreti temsil eden eşyalardır. Alman masalındaki kraliçeye ait yüzük ve daha sonra nehre atılan altın yüzük de bu amaçla kullanılan eşyalar olmakla beraber; Türk masalındaki kıymetli eşyalarla verilen mesajı tam olarak yansıtamamaktadır.

KAYNAKLAR

- GRİMM, Jacob ve Wilhelm, (1992); **Dünya Edebiyatından Seçmeler**, (Çev. Kemal Kaya), Masallar H, MEB Yay. İstanbul.
- SAKAOGLU, Saim, (1973); **Gümüşhane Masalları**, Metin Toplama ve Tahlil, Seviç Mat baası, Ankara.
- SARIYUCE, Hasan Lâtif, (1993); **Anadolu Masalları**, Cilt H, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

THE COMPARISON OF A TURKISH
FAIRY TALE
'AĞLAYAN NAR İLE GÜLEN AYVA" AND
A GERMAN ONE "AK YILAN"

Assoc.Prof.Dr. Altan ALPEREN
Gazi University

Dr.Şerif ORUÇ
Gazi University

ABSTRACT

This study concerns a textual analysis of a Turkish fairy tale "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" and a German one "Ak Yılan". What is observed in both fairy tales is the similarity in their plot organizations and that the German fairy-tale is a version of Turkish one with few differences.

Key words:

Literatüre, Tale, Comparison

**СРАВНЕНИЕ ТУРЕЦКОЙ СКАЗКИ
«ПЛАЧУЩИЙ ГРАНАТ И СМЕЮЩАЯСЯ АЙВА»
И НЕМЕЦКОЙ СКАЗКИ «БЕЛАЯ ЗМЕЯ»**

Доц. Алтан Алперен
Университет Гази
Кафедра Преподавания Немецкого Языка

Др. Шериф Оруч
Университет Гази
Лектор

РЕЗЮМЕ

В этой работе используя текстуальный метод было проведено сравнение турецкой сказки «Плачущий Гранат и Смеющаяся Айва» и немецкой сказки «Белая Змея».

Если проанализировать основные черты хода событий двух сказок можно увидеть что они обе очень сильно похожи друг на друга. В результате исследования было установлено, что немецкая сказка является сказкой-вариантом, созданной путем некоторых изменений в турецкой сказке.

Ключевые слова:

Литература, сказка, сравнение